

Ганна Карась

ДИРИГЕНТ І КОМПОЗИТОР СТЕПАН ГУМІНІЛОВИЧ: в 100-ту річницю від дня народження

Якби не зусилля львівського співака Ореста Цимбали з організацією II Міжнародного фестивалю української ретро-музики ім. Богдана Весоловського, який цього року приурочувався 100-річчю з дня народження композитора та диригента Степана Гумініловича, то, мабуть, про цей ювілей в Україні і не згадали б. Та що там говорити про всю Україну, коли і в Галичині мало знають про цю творчу особистість. На основі діаспорних джерел та сучасних розвідок українських науковців спробуємо «реконструювати» життєвий і творчий шлях митця.

Біографію людини можна порівняти з фортепіанним чи скрипковим концертом: через соло одного життя, його провідну тему розкривається епоха. Соло життя Степана Гумініловича розкривається на тлі двох епох – міжвоєнної в Галичині, і повоєнної – на теренах Європи та американського континенту. Перша – на рідній землі, яка перебувала у той час під владою Польщі, друга – на чужині. Обидва періоди життя митця сповнені жаги до знань і творчості, повної самовіддачі рідній культурі. Кожна особистість має сповнити в житті певну місію. Для С. Гумініловича цією місією було служіння національній ідеї та музичній культурі, і її митець виконав з честю.

Степан Гумінілович народився 9 січня 1917 року в с. Топорівцях тепер Городенківського району Івано-Франківської області в сім'ї вчителів. Його батьками були Володимир і Ангеліна (Шашків). Анатолій Житкевич пише, що «на жаль, мати померла, коли синові було всього чотири роки, і всю турботу з його виховання взяли на себе сестри Рома й Марія. Після того, як Степан закінчив четвертий клас сільської школи, родина Гумініловичів перебралася до Коломиї. Там батько отримав роботу, а дітям випала нагода навчатися в українській гімназії. Та не тільки гуманітарних наук навчався майбутній маестро. Усі Гумініловичі відзначалися неабиякою музикальністю. Обидві сестри мали доволі гарні голоси, закінчили Вищий музичний інститут імені М. Лисенка у Львові. Особливо добре співала Рома, яка згодом стала відомою концертно-камерною співачкою»¹.

Степан теж був музично обдарованим. Обравши для навчання скрипку, він бере уроки у відомого педагога Романа Рубінгера. Формуючись у культурному середовищі Коломиї, яка мала давні музичні традиції, юнака приваблює хоровий спів. Хлопець був учасником гімназійного хору, а пізніше – одним із його диригентів.

¹ Житкевич А. Розсіяні світами. Нариси з життя та творчої діяльності відомих українських діячів музичного мистецтва на заокеанських берегах Америки. Т. I. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2015. – С. 122.

Міжвоєнний період на Галичині характерний також посиленою увагою молоді до спорту, а тому, окрім музики, Степан Гумінілович захоплюється і ним: виростав метким, спритним, грав у футбол і теніс.

Після закінчення гімназії (1930 р.) С. Гумінілович вступає до Вищого музичного інституту імені М. Лисенка у Львові, який закінчує 1939-го. В цей час у Львові активно працює хоровий диригент Дмитро Котко, творча діяльність якого мала безпосередній вплив на юнака як майбутнього диригента. Одночасно С. Гумінілович захоплюється розважальною музикою і стає учасником добре знаної у Львові «Джаз-капели Яблонського». В цьому гурті Степан зближається із Богданом Весоловським та Анатолієм Косом (майбутнім композитором Кос-Анатольським).

Повернувшись у Коломию сформованим музикантом, він керує кількома хорами, організованими ним у довколишніх селах, а ще більше часу приділяє спортові: стає одним із найкращих футбольних воротарів краю. Однак ця праця тривала не довго, оскільки перед приходом «визволителів» зі Сходу Степан виїхав на захід і працював на фабриках Німеччини до 1941 року. Повернувшись до Коломиї, він знову керує хорами, бере активну участь у спорті.

Доля! Скільки надій, чекань, роздумів злилося у цьому слові! Для С. Гумініловича доля приготувала важкі випробування. У горнилі Другої світової війни у 1943 р. він вступає добровольцем до української дивізії «Галичина», з якою не тільки поєднує свою долю, але й розділяє всі наслідки краху. Після битви під Бродами, із частинами дивізії хорунжий С. Гумінілович з боями відходить на Захід через Словаччину, Чехію та Австрію, а після капітуляції Німеччини, опиняється в англійському полоні в Белярії, згодом в італійському селі Мірамаре, поблизу міста Ріміні в Італії.

Перше потрясіння про дійсність музичної культури діаспори я отримала, знайомлячись із матеріалами про табір полонених дивізійників у Ріміні. Там, як і в інших таборах для переселенців, які були створені в різних окупаційних зонах Німеччини, Австрії, Англії, Італії після завершення Другої світової війни, вирувало культурне життя. Незважаючи на складні обставини, невизначеність подальшої долі, українці творили мистецькі колективи і навчальні інституції, здійснювали театральні постановки і концерти. Рідне слово, пісня і християнська віра були основою збереження української душі на розпутьях західного світу.

У матеріалах до історії Першої Української Дивізії В. Будного подано хроніку² таборів у Белярії та Ріміні за 1945–1947 рр.³, яка свідчить про інтенсивне культурно-мистецьке життя полонених. Так, перша формальна репетиція хору під керівництвом Степана Гумініловича, який спершу мав назву *Студентський хор У. Т. П.*, потім офіційну *Хор А*, з грудня 1945 р. приймає назву *Бурлака*, відбулася вже 27 травня 1945 р. біля містечка Белярія⁴, а в червні 1945 р. відбуваються

² Хроніка охоплює весь період існування вказаних таборів (всього два роки).

³ Перша Українська Дивізія Української Національної Армії у Британському полоні в Італії. Ріміні 1945–1947. 36. 1. / Упор. Всеволод Б. Будний. – Нью-Йорк: Б-во колишніх вояків І Укр. Дивізії Української Національної Армії. Головна управа. М-ли до історії дивізії, 1979. – С. 260–276.

⁴ Федик І. Історія хору «Бурлака». – Торонто-Львів: ВВП «Місіонер», 2004. – С. 15.

Служби Божі за участю церковного хору *Славутич* під керівництвом Осипа Головацького; імпровізоване вар'єте за участю джазового оркестру під керівництвом О. Головацького, з його ж піснями; перший великий концерт двох таборових хорів (хор *Б* або *Славути* і хор *А* або *Бурлаки*⁵) і джазового оркестру для всього табору та шотландських військових⁶, у грудні – свято Св. Миколая.

Репетиції хору *А* відбувалися два рази на день під палючим італійським сонцем. До складу хору входило 30 членів, які мали добрі голосові дані⁷. Серед них: Я. Бабуняк, Є. Пасіка, М. Лозинський, Я. Паньків – музиканти, композитори, співаки і диригенти з професійною музичною освітою. Співак Мирон Лозинський займався з хористами школенням голосу, Євген Пасіка вчив хористів сольфеджіо. Метою хору було «нести розвагу таборовикам, підкріплювати дух молодих людей, що далеко від своїх сіл, міст і рідних, нести нашу національну гордість і красу, українську пісню, серед чужинців [...] виконувати цю пісню, як можна високоякісно і тим гідно репрезентувати Україну на чужині»⁸. Професіоналізм, ентузіазм та юність виконавців забезпечили не тільки успіх на початку творчого шляху колективу, але й багаторічний тріумф на теренах різних країн світу.

Успішний концерт 24 червня 1945 р. перед англійськими та шотландськими вояками, які охороняли табір, сприяв іншим концертам хору у м. Річіоне перед англійською командою (9 і 12 вересня 1945 р.), на яких були присутніми генерали. Один з них – командир 8-ї англійської армії маршал сер Гарольд Александер високо оцінив мистецький рівень хору та особисто подякував диригентові за успіхи⁹. За рік хор мав понад 300 репетицій, власними силами організував 104 концерти, зокрема 43 для табору, 61 – для чужинців (35 – для німців, 15 – для англійців, 11 – для інших). Репертуар хору складав понад 60 концертних номерів. До складу хору входили ансамбль бандуристів, ансамбль танцюристів, джазовий оркестр, вокальний квартет¹⁰.

4 грудня 1945 р. в таборі засновується театр. З ініціативи та силами таборового хору під керівництвом Степана Гумініловича було здійснено постановку двох ревію – *В мелодій ритмі* (4 березня 1946 р.) та *Весна іде* (28 квітня 1946 р.). Обидві були оформлені композиціями самого диригента та лібрето Юрія Фориса¹¹.

⁵ Заснування хору відбулося 27 травня 1945 р. в таборі 14 а. Першими творами, відспіваними на цій репетиції були в'язанка *Сонце низенько* та *Засяло сонце* І. Недільського. Див.: Загачевський Є. Белярія – Ріміні – Англія : Репортаж – Спогад. – Мюнхен: Вид-во Братства колишніх вояків 1 УД УНА, 1968. – С. 136. [Б-ка «Листки Червоної калини»].

⁶ Перша Українська Дивізія... – С. 261.

⁷ Загачевський Є. Белярія – Ріміні – Англія: Репортаж – Спогад. – Мюнхен: Вид-во Братства колишніх вояків 1 УД УНА, 1968. – С. 136. [Б-ка «Листки Червоної калини»].

⁸ Паньків Я. Рімінський ансамбль «Бурлака» в моїй пам'яті: Белярія – Ріміні Італія 1945–1947, Англія 1947–1949. Спомини. – Монтреаль : Вид-во Братства кол. Вояків 1 УД УНА, 1998. – С. 15.

⁹ Загачевський Є. Белярія – Ріміні – Англія : Репортаж-спогад. – С. 19.

¹⁰ Тпм само. – С. 138–139.

¹¹ Перша Українська Дивізія... – С. 266, 268; Загачевський Є. Белярія – Ріміні – Англія... – С. 138.

Силами хору *A* (під керівництвом С. Гумініловича), балету та джазового оркестру 14 січня 1946 р. відбувається зустріч Нового року¹². Культурно-освітній відділ організує Академію з нагоди роковин 22 січня 1918 та 1919 рр. Концерти на пошану Т. Шевченка у березні 1946 р. організують таборний хор *A* (9 березня), рільничо-городнича та ремісничка школи (10 березня), курінь молоді, учні та викладачі матуральних курсів (16 березня), 1-й полк (31 березня)¹³. Хор *Бурлака* також брав участь у Великодніх Богослужіннях¹⁴. У травні того ж року *Свято героїв* було відзначено величною академією в пошану М. Міхновського, С. Петлюри та Є. Коновальця. Участь в ній брали обидва таборні хори та ансамбль бандуристів¹⁵ під керуванням Я. Бабуняка¹⁶. 4 листопада 1946 р., після виїзду С. Гумініловича до Австрії, хор *Бурлака* очолив Євген Пасіка, з яким колектив пізніше виїхав до Англії.

Таким чином, у «таборний період» С. Гумінілович активно працює як хоро-вий диригент, диригент джазового оркестру та композитор. Разом з тим, він причетний до розвитку театральної справи.

Відновлення чоловічого хору *Бурлака*, який працює до наших днів, відбулося в Канаді (1957 р.), після переїзду С. Гумініловича з Південної Америки (Чилі, Аргентина) до Торонто. Диригент проводив тут активну концертну і просвітницьку роботу серед української діаспори до останніх днів життя (27 січня 1984 р. він відійшов у інші світи).

І хоч його заслуги як диригента без сумніву заслуговують на визнання та пошану, проте є ще одна грань творчого обдарування нашого землянина, яка заслуговує на увагу, – композиторська.

Вона розпорошена і зовсім невідома в Україні. У таборний період через відсутності репертуару (а звідки ж мали дивізійники взяти хорові партитури?) С. Гумінілович пише авторські твори та здійснює аранжування багатьох пісень для хору. Ярослав Паньків у розділі репертуар хору «Бурлака» подає їх список¹⁷. Це авторські твори («Найкращі дівчата»), аранжування козацьких («Донська козача», «Ой на горі там жінці жнуть», «Засвістали козаченьки»), жартівливих пісень («Ой кум до куми», «Комар», «Сусідка», «Та туман ярмом», «Чи се тії черевички»), в'язанки «Три пісні», німецької колядки «Stille nacht» («Тиха ніч»). В особовому фонді Остапа Пицка (Великобританія), який передано до Івано-Франківського краєзнавчого музею, нами віднайдено також обробки стрілецької пісні «Там на горі на Маківці» та авторського твору о. І. Музички на слова Миколи Угриня-Безгрішного «Дивізіє, гей рідна мати».

Більшу популярність С. Гумініловичу принесли естрадні пісні, аналізу яких присвячена стаття львівського музикознавця Володимира Конончука¹⁸. Автор

¹² Перша Українська Дивізія... – С. 265.

¹³ Там само. – С. 266–267.

¹⁴ Мединський С. Дивізійними стежками (спогади). – Торонто, 1991. – С. 149.

¹⁵ Перша Українська Дивізія... – С. 268.

¹⁶ Загачевський Є. Белярія – Ріміні – Англія... – С. 80.

¹⁷ Паньків Я. Рімінський ансамбль «Бурлака». – С. 101–104.

¹⁸ Конончук В. Степан Гумінілович композитор // *Musica humana* : збірник статей кафедри музичної україністики, ч. 1: До 150-ліття Львівської консерваторії / відп. ред. Ю. Ясі-

підкреслює, що основна образна сфера змісту пісень, які написані у танцювальних ритмах танго, вальсу, румби, фокстроту, – це інтимна лірика, зокрема, теми кохання, самотності, спогади про молодість, а також філософські роздуми героя твору на тлі образів природи. «Цими скромними піснями він прислужився до створення питомо національної версії жанру міської культури, чим розширив горизонти духовного існування народу, спричинився до творення «повної культури» в умовах бездержавності та воєнного лихоліття. Без цієї ланки важко собі уявити пісенну творчість Анатолія Кос-Анатольського, Євгена Козака, Володимира Івасюка, які стали популярними згодом, в наш час»¹⁹.

Публіцист і композитор Анатолій Житкевич з Канади у тижневику Міст (Торонто)²⁰ звернувся до української громади з проханням про їх видання. Та, мабуть, це був «голос волаючого в пустелі», оскільки пройшов рік, і нічого не змінилося. Дорога з далекої Канади привела митця до Івано-Франківська. Знаючи за чисельними публікаціями наше наукове зацікавлення музичною культурою діаспори і з надією на реалізацію давнього задуму, А. Житкевич особисто привіз нам ксерокопію збірки пісень С. Гумініловича «Мої давні пісні», видану у Торонто 1983 року його сином Марком. Ідея видання збірника пісень С. Гумініловича видалася нам своєчасною, адже сучасна епоха сповнює навколишнє культурне середовище лавиною розважальної музики. І тільки незначна її частина є високо-вартісною, духовно наснаженою. Все менше в ефірі радіо та з екранів телебачення можна почути добротну національну українську розважальну музику, а твори періоду 1930–1940-х років – унікальне явище в репертуарі сучасних співаків. Виховання студентів музичних відділень і факультетів училищ та університетів – завтрашніх педагогів та виконавців на кращих зразках жанру є актуальним та невідкладним завданням вищої школи, а процеси гуманізації навчально-виховної роботи зі студентами освітніх закладів України актуалізують звернення до національної музичної спадщини.

Тому, до 95-річчя від дня народження композитора нами за власні кошти було видруковано невеликим накладом збірку його вокальних творів²¹. Фактично це був передрук 24 пісень композитора, які були вміщені у збірці «Мої давні пісні» (Торонто, 1983), до яких ми додали вступне слово, а також передрукували статті А. Житкевича із журналу «Міст» (Торонто) та Володимира Конончука із «Musica humana».

Як показала практика, пісні С. Гумініловича слугують добрим дидактичним матеріалом для студентів в класі вокалу, а статті музикознавців А. Житкевича та В. Конончука про життя і творчість С. Гумініловича, використовувалися для різноманітних теоретичних курсів, просвітницьких лекцій, концертів.

новський [=Наукові збірки ЛДМА ім. М. Лисенка, 8; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, серія: Історія української музики, 10]. – Львів, 2003. – С. 263–268.

¹⁹ Конончук В. Степан Гумінілович – композитор. – С. 268.

²⁰ Житкевич А. Серце, наповнене піснями // «Міст» (Торонто). – 2010. – 8–14 квітня, № 14.

²¹ Гумінілович С. «Ні, я забудь тебе не зміг»: збірка вокальних творів, присвячена 95-річчю від дня народження композитора: навч. посіб. / упоряд., авт. вступ. статті Ганна Карась. – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського нац. ун-ту ім. Василя Стефаника, 2011. – 72 с.

По-новому, в нових аранжуваннях та інтерпретаціях зазвучали пісні композитора 6 червня цього року на II Міжнародному фестивалі української ретромузики ім. Богдана Весоловського, який приурочувався 100-річчю з дня народження композитора та диригента Степана Гумініловича. Автор проекту – відомий співак Орест Цимбала. Честь відкрити фестиваль мали син композитора – Юрій Гумінілович (Канада) та Віце-президент Світового Конгресу Українців Петро Штик (Канада). Вступне слово про композитора виголосила автор статті – доктор мистецтвознавства, професор Ганна Карась.

На сцені прославленої Львівської філармонії виступали відомі в Україні виконавці: муніципальний хор «Гомін» (кер. Руслан Ляшенко), народний артист України Василь Бокоч, Maria, заслужена артистка України Лідія Коструба, Роман Біль, Альфонсо Олівер з Італії, вокальні гурти «Ладо» (Івано-Франківськ), «Ladies' TRIO», «Аніма», шоу-балет «Едельвейс», школа аргентинського танго «Barrio de Palermo», академічний інструментальний ансамбль «Високий замок» (худ. кер. Андрій Яцків), інструментальне тріо під керівництвом, доктора мистецтвознавства, професора, заслуженого артиста України Мирона Черепанина (Івано-Франківськ). Незмовкаючі аплодисменти вибагливої львівської публіки були найкращим визнанням артистам.

А. Житкевич писав, що С. Гумінілович «був мистець із серцем, опроміненим любов'ю до пісні, музики та мистецтва». Пісні, які ожили, задзвеніли, розквітли у Львові, опромінили цим почуттям всіх, хто виконував їх і слухав.

